

Adam Mickiewicz University

Chair of Oriental Studies

Dept. of Language Policy & Minority Studies

ul. 28 Czerwca 198

PL - 61-485 Poznań

Dr Tomasz Wicherkiewicz

Tel.: +48 606635571
E-mail: wicher@amu.edu.pl

RECENZJA DYSERTACJI
pana Adama Horálka z Uniwersytetu Karola w Pradze

ADAM HORÁLEK

Etnicita Číny – kdo je Hui a kdo Dungan?
Ethnicity in China – who are the Hui and who are the Dungan?

Univerzita Karlova v Praze, Filozofická Fakulta, Ústav Etnologie
Praha 2011, 224 s.

Dysertacja pana Adama Horálka jest wysokiej jakości rozprawą doktorską dotyczącą problematyki etniczności/tożsamości dwóch grup: Huiów w Chińskiej Republice Ludowej¹ i Dunganów w środkowoazjatyckich państwach-republikach byłego Związku Sowieckiego²

Jeśli chodzi o terminologię, recenzent częściej posługiwałby się w stosunku do tych grup (a zwłaszcza wobec Huiów) również pojęciem „grupa etnokonfesjonalna”, aczkolwiek proponowane przez Autora w częściach teoretycznej i empiryczno-materiałowej jego dysertacji rozważania terminologiczno-metodologiczne w pełni naukowo satysfakcjonują.

Zasadniczy trzon pracy składa się z części teoretycznej (omawiającej zagadnienia etniczności jako wtórnej tożsamości oraz jej głównych wyznaczników i składników według wszystkich zasadniczych nurtów etnologii światowej, ze szczególnym odniesieniem do zastosowań chińskich i sowieckich - część II), części opisującej politykę etniczną nowożytnych Chin (ze szczególnym odniesieniem do polityczno-etnicznej terminologii chińskiej, gł. *minzu* – część III), oraz części zawierającej założenia, omówienie i wyniki materiałowych, polowych badań Autora nad i wśród przedmiotowych grup Huiów i Dunganów (część IV).

Struktura rozprawy jest niezwykle dojrzała i przejrzysta i obejmuje – prócz wspomnianych wyżej rozdziałów zasadniczych – wstęp formalny i merytoryczno-metodyczny

¹ Ograniczenie zakresu omawiana sytuacji Huiów do terytorium Chińskiej Republiki Ludowej (z pominięciem Republiki Chińskiej – Tajwanu) zostało przez Autora przekonująco uzasadnione.

² głównie Kirgizstanu, jak również Kazachstanu i Uzbekistanu.

(część I), podsumowanie (część V), streszczenia w językach czeskim, angielskim i niemieckim (część VI), niezwykle bogaty i kompetentnie wykorzystany zestaw literatury naukowej (ponad 300 różnojęzycznych pozycji – część VII), i obfite instrumentarium załączników niezbędne przy pełnym odbiorze i ocenie dysertacji (część VIII). W kontekście tak dojrzałego i kompletnego warsztatu badawczego Autora szczególnie razi brak przedmiotowego indeksu, bez którego praca traci sporo swojej wysokiej wartości naukowej.

W tym miejscu warto również podkreślić żal, iż recenzowana praca nie została przedstawiona w którymś z języków międzynarodowych (oczywiście najbardziej wskazany byłby angielski), co zapewniłoby jej znacznie większy odbiór – aczkolwiek wybór języka rodzimego jest być może podyktowany przepisami dotyczącymi tego typu dysertacji naukowych w Republice Czeskiej.

Szczegółnej pochwały recenzenta wymaga również formalna strona pracy. Dla zestawienia i podsumowania wyników swoich dociekań i wyników naukowych Autor wprowadził kilka niezwykle przydatnych - zwłaszcza dla specjalistów z innych niż etnologia *sensu stricto* dziedzin nauk - zestawień schematycznych poszczególnych omawianych przezeń zagadnień (np. obrazki nr 1, 2, 4, 5, 9), czy anamorficznym przedstawień kartograficznych świetnie ilustrujących założone i uzyskane wyniki badań terenowych nad tożsamością/etnicznością obu tytułowych grup i jej komponentów (np. obrazki nr 7, 12, 14, a zwłaszcza 16).

Autor niniejszej recenzji jest językoznawcą – skupi się zatem w niej przede wszystkim na aspektach językowych przedstawianych zagadnień, aczkolwiek i strona etnologiczna naukowych dociekań i wyników badań pana A. Horálka wydaje się odpowiadać standardom tej dyscypliny. Jeśli zatem chodzi o zagadnienia dotyczące czynników językowych w aspekcie omawianej dysertacji, recenzent pragnie zwrócić uwagę na następujące kwestie szczególne:

- Jako że kategorie *emic/etic* wywodzą się właśnie z metodologii opisów lingwistycznych, w pracy należałoby umieścić zapewne odniesienia do czynników językowych etniczności/tożsamości właśnie w perspektywie *emic vs. etic*, być może poprzez zestawienie ich z doskonale przez A. Horálka zaprezentowaną i omówioną na tle innych stalinowską koncepcją tejże etniczności.

- Według recenzenta-językoznawcy odniesienia (choćby krótkiego) wymagałaby również terminologiczna dychotomia (lub jej brak) stosowanych pojęć *řeč* ('parole') i *jazyk* ('langue'), która w nowoczesnej lingwistyce odgrywa wciąż rolę fundamentalną (choćby w badawczym kontekście właśnie dychotomii *emic/etic*. Wzmiankę (krótką tylko) o nich znajdujemy dalej (str. 48, cz.II.3.1).

- Język pojawia się (co zrozumiałe i uzasadnione) jako jeden z najważniejszych komponentów etniczności; niektóre jednak jego funkcje mogłyby zostać w pracy omówione nieco dokładniej – np. rola języka (języków) w 'dialogu między jednostką a państwem' (cz. II.2, str.30).

- W porównaniu z bardzo poprawną warsztatową też Autora pracy niezbyt przekonujący z perspektywy socjolingwistycznej wydaje się przykład wprowadzający do części II.2.3 o języku – 'anegdota' o Yao Suchou i jego malajskich studentach nie bardzo wyraźnie podkreśla rolę języka jako najbardziej wyrazistego uzewnętrznienia etniczności (str.39). Dużo bardziej naukowo sugestywne są rozważania Autora o wertykalnych i horyzontalnych kontekstach użycia języków, dialektów, czy ich rewitalizacji.

- Z innej strony, zdecydowanie pozytywnej opinii recenzenta wymaga bardzo umiejętne odnoszenie się przez Autora do lingwistycznych kwestii terminologicznych (np. odniesienia do związków między chińskim pojęciem *minzu* a japońskim *minzoku*), czy kompetentnych odniesień etymologicznych do etnonimów *Hui* i *Dungan*, również w aspekcie chińskiej ideografii.

- Jeśli chodzi o (socjo)lingwistyczny aspekt empirycznych badań terenowych Autora, recenzent z chęcią przeczytałby/dowiedziałby się więcej o metodologii i zasadach oceny odpowiedzi na zadawane w ankietach pytania dotyczące 'Języka i jego roli' wśród Huiów (str.217) i Dunganów (str.221) – jak w praktyce odróżniano/sprawdzano deklaracje 'bi-/multilingwizmu' od 'diglosji' (*zřetelná diglosie – vnímaná*), zwłaszcza że w innych fragmentach pracy dotyczących sytuacji językowej obu grup Autor posługuje się nader profesjonalnie tymże rozróżnieniem terminologicznym.

Pozostałe uwagi recenzenta (również w roli oponenta) omawianej dysertacji dotyczą następujących kwestii:

- Wśród kompetentnie omówionych przez Autora w części teoretycznej definicji etniczności są takie, do których brakuje nieco odniesienia w późniejszej części materiałowej dysertacji. Dotyczy to np. interesującej koncepcji 'społeczności wyobrażonych' (*imagined communities* B. Anderson) i 'medialnych czasoprzestrzeni' (część II.1.3), których omówienie w kontekście współczesnych Huiów i Dunganów mogłoby interesująco uzupełnić ich obraz jako 'społeczności wyobrażonych w czasoprzestrzeni medialnej'.

- W fragmentach omawiających rasowy komponent etniczności brak krótkiego choćby dyskursu nad przypadkami, gdy wspólna etniczność łączy (pod)grupy o różnym pochodzeniu i składzie rasowym (w znaczeniu fizycznym) – tak jak spotyka się to wśród m.in. Żydów, Tatarów, Turkmenów, etc.

- Rozwinięcia, może w formie praktycznych przykładów, wymagałyby (oczywiście skądinąd) niektóre tezy Autora, np. dotyczące 'kontroli granic jako jednego z bezspornie najważniejszych aspektów chińskiej polityki etnicznej' (str. 59 cz.III.1.)

Jak wyżej wspomniana, również formalna strona pracy jest praktycznie bez zarzutu – w niektórych jedynie miejscach brak dokładniejszych odniesień bibliograficznych (np. numery stron ze źródeł Jin-Qian 2003 i Norbu 2000 na str. 58)

Podsumowanie: Pan Adam Horálek przedstawił do recenzji dysertację kompletną, kompetentną i pod wieloma względami nowatorską – w opinii recenzenta stanowi ona zarówno pod kątem rozważań teoretycznych, jak i praktycznego przeprowadzenia i wykorzystania empirycznych wyników terenowych badań dojrzały i samodzielny wynik badawczy. Praca zasługuje na publikację – jeśli to możliwe również (jeśli nie przede wszystkim) w wersji angielskojęzycznej.

Tekst spełnia wszystkie wymogi naukowe i formalne stawiane dysertacjom i na jego podstawie z pewnością można jej Autora dopuszczać do obrony pracy doktorskiej (*doporučit k obhajobě*).

Poznań 12.09.2011

/doktor nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa porównawczego/